

agreement, and substantiates the possibility of transferring ownership of immovable property to one of the spouses in accordance with the marriage contract, in case this right is the subject to state registration.

Key words: prenuptial agreement, spouse, deal, invalidity, legal implications, notarial form, double-sided restitution.

УДК 343.54:343.85

Д. Хомич

Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності

Статтю присвячено теоретичним аспектам визначення сутності злочинів проти моральності та їх попередження. Розглянуто основні напрями роботи правоохоронних органів щодо попередження злочинів проти моральності. Запропоновані загально-соціальні заходи запобігання злочинам проти моральності як сукупність економічних, політичних, організаційних, інформаційних та інших заходів, які забезпечують розвиток суспільства, обмеження криміногенно-небезпечного протистояння у суспільстві, зміцнення економіки, нейтралізацію чинників виникнення криміногенних середовищ у суспільстві.

Ключові слова: моральність, злочин, протидія, спеціальні заходи запобігання злочинам.

Постановка наукової проблеми. Вивчення злочинів проти моральності набрали актуальності від часу розпаду радянського союзу та здобуття Україною незалежності. Саме тоді стан моральності в суспільстві став помітно знижуватися. Це явище закономірно зумовлене зламом ідеологічних формацій та всієї системи ціннісних орієнтацій взагалі.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Злочинами проти моральності займалися такі вчені як А. Ландіна, В. Дзундза, І. Головка, В. Макаров, І. Бандурка, М. Міщенко, Л. Кучанська, Б. Одайник, С. Репецький, О. Рябчинська, Л. Плотнікова, С. Денисов, Н. Семчук, П. Сердюк, В. Кузнецов, І.Ткаченко та ін.

Виклад основного матеріалу. Основою захисту моральності в світі складають міжнародні нормативно-правові акти, які забезпечують дотримання основних прав і свобод людини:

- Загальна декларація прав людини (1948 р.),
- Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.),
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.),
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) тощо.

Вищезазначені акти вміщують подібні положення стосовно можливості обмеження проголошених прав тільки на законних підставах і виключно з метою «задоволення справедливих вимог моралі», «захисту здоров'я чи моралі», «охорони здоров'я чи моральності населення».

Законодавче визнання злочинів проти моральності та встановлення за них кримінальної відповідальності є цілком обумовленим та виправдовується ключовим підставами і принципом криміналізації. Однак потреба криміналізації окремих злочинів проти моральності спричинює суперечки в науковому колі.

Зважаючи на властивості та специфіку злочинів проти моральності, кримінологічна характеристика останніх має містити характеристику кількісно-якісних показників, а саме: рівень, структуру, інтенсивність і динаміку даного виду суспільно небезпечних діянь, кримінологічний аналіз особи тих, хто вчиняє злочини проти моральності, дані про латентність та її причини, а також аналіз детермінант, зокрема причин та умов вчинення злочинів даної групи.

Злочини проти моральності мають середній рівень латентності. Зазначимо, що показник латентності окремих злочинів цієї групи може суттєво різнитися, це можна пояснити виходячи як з тяжкості самого правопорушення, так і з наявності осіб, яких торкається це діяння. Отже, першорядним чинником, який впливає на розвиток множини латентних злочинів проти моральності є неуніфіковане коло можливих потерпілих, і як наслідок, те що за цією групою злочинів закріпився статус «злочинів без жертв» та небажання громадян апелювати до правоохоронних органів.

Теорія й практика розробки та реалізації методів і заходів руйнівного впливу на процеси, що спричиняють чи можуть спричинити активізацію криміногенного потенціалу суспільства у вигляді кримінальних виявів, недопущення їх реалізації на різних етапах злочинної поведінки називається спеціально-кримінологічним запобіганням злочинності [2, с.21].

А.Зелінський відмічає, що спеціально-кримінологічне запобігання злочинності характеризується тим, що його мета – передусім недопущення вчинення можливих злочинів, а якщо вони вже вчинені, то недопущення повторення вчинення в подальшому, припинення їх на ранній стадії; вияв та усунення криміногенних чинників за допомогою організаційних, правових, оперативно-розшукових, економічних, педагогічних та медичних заходів [4, с.37].

На думку О.Литвака, «не слід удаватися до інших крайностей і повністю заперечувати примусові заходи в процесі здійснення запобігання. Адже адміністративно-правові стягнення, що спрямовані, наприклад, на усунення криміногенних факторів, є, безперечно, примусовими. Але профілактичний примус дає можливість уникнути застосування більш суворого і тяжкого, тобто покарання за вчинений злочин» [6, с.98].

Отже, задачею спеціально-кримінологічного запобігання злочинності є як запобігання утворенню негативних явищ і процесів, які детермінують злочинні прояви, їх обмеження та усунення, а також і оперативне реагування на формування й розвиток злочинної поведінки.

В. Голіна поділяє спеціально-кримінологічне запобігання на три головні напрями, за якими розробляють і реалізують заходи:

- кримінологічної профілактики,
- відвернення,
- припинення злочинів.

Профілактика це передчасне використання заходів, які можуть завадити здійснюванню небажаних явищ, подій, зв'язків, наслідків і т.п.

Попереднє застосування заходів як певна діяльність містить в собі заходи щодо випередження виникнення криміногенних явищ і процесів, обмеження їх поширення або ослаблення їх дії, усунення їх, а також захисту осіб та різних цінностей і благ від імовірних злочинних посягань.

У свою чергу, кримінологічна профілактика розподіляється на наступні види:

- а) профілактику випередження;
- б) профілактику обмеження;
- в) профілактику усунення;
- г) профілактику захисту [2, с. 21].

Відвернення злочинів окреслюється як ініціативна специфічна запобіжна діяльність держави та її інституцій, громадськості та громадян, розрахована на осіб, що затівають вчинення злочинів, договорюються про це наперед, схвально приймають злочинний спосіб життя й кримінальну субкультуру з ціллю дискредитування злочинної поведінки, відмови від злочинного мотивування та наміру або продовження злочинної діяльності.

Припинення злочинів – це виявлення суб'єктів, які готують вчинення злочину або намагаються безпосередньо його здійснити, і прийняття до таких осіб відповідних заходів. У зв'язку з цим припинення злочинів розглядається як чисто професійна оперативно-розшукова діяльність спеціалізованих підрозділів, в основному правоохоронних органів [2, с. 35]. Тому, спеціально-кримінологічне запобігання не простий і не випадковий комплект певних заходів, а комплекс науково-обґрунтованих, практично-необхідних і реально-здійснюваних заходів, спрямованих саме на недопущення потенційних злочинів на різних етапах їх кримінального формування [2, с.21].

Класифікація спеціально-кримінологічних заходів запобігання здійснюється за наступними критеріями:

- за об'ємом,
- за направленістю,
- за територіальним масштабом,
- за механізмом і формою впливу,
- за суб'єктом розробки та застосування.

В рамках спеціально-кримінологічного впливу необхідне налагодження взаємодії співробітників Національної поліції з населенням, що дозволяє своєчасно виявити випадки вчинення наруг над могилами, зауважуючи, що вчасність є основною умовою розкриття злочинів цієї категорії та виявлення осіб, які схильні до їх вчинення.

Нерідко злочини, що зазіхають на об'єкти національної та культурної спадщини, мають корисливий мотив. Отже досить важливим є застосування сучасних охоронних систем, встановлення

охорони, за для неможливості проникнення сторонніх осіб у невідновлений час на охоронювану територію, дійсне застосування до порушників заходів адміністративної та кримінальної відповідальності.

Найбільш серйозним соціальним наслідком руйнування або пошкодження охоронюваних історичних і культурних цінностей є те, що засвоєні моделі руйнівної поведінки надалі повторюються в підвищеній формі. Це значить, що такі прояви потенційно містять небезпеку більш тяжких форм такої поведінки суб'єкта в подальшому [9, с. 175-176].

Вкрай необхідною передумовою вдалого здійснення спеціальних заходів запобігання злочинів проти моральності є проведення роз'яснювальної роботи в школах і навчальних закладах серед неповнолітніх осіб та молодих людей щодо вагомості тих чи інших об'єктів археологічної й культурної спадщини, їх значення для збереження історії та культури рідної держави. [1, с. 13-14].

Спеціально-кримінологічне запобігання жорстокому поводженню з тваринами, передбачає дієвий механізм реалізації положень Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року № 3447-IV. Це положення, закріплені у статтях 7-17 Розділу II «Правила утримання тварин, що виключають жорстокість» 18-26 Розділу III «Правила поводження з тваринами, що виключають жорстокість». [7].

Особливої уваги заслуговує питання відповідальності осіб, які виконують свої професійні обов'язки (дресирувальників, ветеринарів, професійних співробітників по вилову бездомних тварин і т.п.), а також посадових осіб, за розпорядженням яких відбувається відлов та умиротворення бездомних тварин із застосуванням негуманних і жорстоких засобів. Досить ефективними заходами запобігання тут є діяльність засобів масової інформації з висвітлення подібних протиправних дій, а також діяльність громадських організацій із звернення до органів прокуратури.

Превентивний вплив пов'язаний із ввезенням, виготовленням, розповсюдженням творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, а також порнографії, здійснюють норми Законів України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІІ, «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759-ХІІЗ, «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 року № 2782-ХІІЗ, «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР4.

Як свідчить аналіз судової практики, для суспільно-небезпечних діянь, пов'язаних із виготовленням або розповсюдженням творів, що пропагують культ насильства й жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, у переважній більшості випадків характерний саме корисливий мотив, однак не можна не враховувати і ідейні мотивації окремих осіб та груп. Вищезазначені суспільно-небезпечні діяння в окремих випадках можуть бути пов'язані із діяльністю радикальних молодіжних груп націоналістичного, релігійного чи спортивного спрямування.

Тому найбільш раціональним цільовим заходом запобігання подібних суспільно-небезпечних діянь буде відстеження та контроль діяльності подібних організацій відповідними підрозділами Національної поліції, проведення обшуків у місцях їх збору, спостереження за неформальними лідерами цих угруповань [8, с. 16].

Важливим заходом спеціально-кримінологічного направлення є проведення перевірок підрозділами Національної поліції підприємств, фізичних осіб-підприємців, що займаються діяльністю, яка пов'язана з ввезенням та поширюванням зарубіжної кінопродукції та друкованих видань.

Науковець М. Гусарова серед спеціальних заходів запобігання злочинам, пов'язаних з порнографічними матеріалами або предметами, виділяє наступні: розробка та впровадження сексуально-освітніх і виховних програм, у тому числі призначених для неповнолітніх, чітка правова регламентація дій з продукцією еротичного змісту, забезпечення установ, що здійснюють мистецтвознавчі експертизи, необхідними методичними рекомендаціями, підтримання авторитету релігійних норм і формування в громадян шанобливого ставлення до них та ін. [3, с. 31-32].

Т. Шевчук акцентує увагу на тому, що враховуючи специфіку суспільно-небезпечного діяння сутенерства, неабияке місце в комплексі спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам, пов'язаним із сутенерством та втягненням особи в заняття проституцією, займає морально-правове виховання. Воно покликане позитивно діяти на формування особистості, вірно спрямовувати її поведінку з подальшим усвідомленням аморальності, протизаконності подібної поведінки. Морально-правове виховання є елементом культурного виховання нації та включає в себе цілий ряд заходів запобігання розповсюдженню розглядуваного злочину [6, с. 59].

Заходи запобігання суспільно-небезпечним діям, що посягають на нормальний розвиток та виховання неповнолітніх (ч. 2 ст. 299; ст. 300; ч. 2 і 3 ст. 301; ч. 3 ст. 302; ч. 3 ст. 303, ст. 304 КК України) мають посилатися на загально-соціальні заходи запобігання фоновим явищам та на моральне виховання молодого покоління.

Спеціальна кримінологічна та індивідуальна профілактика втягнення неповнолітніх у злочинну та антисуспільну діяльність, базується на поєднанні заходів ізоляції неповнолітніх від контактів з особами, що втягують їх у злочинну та антигромадську діяльність, та має поєднувати дві складові:

- профілактику щодо осіб, які втягують;
- профілактику відносно осіб, яких втягують.

Тобто, для досягнення позитивного результату діяльність стосовно запобігання цьому суспільно небезпечному діянню має бути об'єднана профілактика тих, хто втягує з профілактикою тих, кого втягують.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Враховуючи це, можемо стверджувати, що спеціально-кримінологічні форми впливу мають багаторівневий характер та повинні застосовуватися, опираючись на позитивні результати загально-соціальних заходів запобігання в їх тісній взаємодії. Найбільше значення у спеціальній запобіжній діяльності має щонайкраще фінансове, матеріально-технічне, кадрове та науково-методичне забезпечення вищезазначених заходів.

Аналіз законодавства дає можливість зробити висновок, що вітчизняна нормативна база вміщує усі потрібні норми для успішного запобігання злочинам проти моральності, але, на жаль, відсутній належний механізм їх реалізації.

Загально-соціальними заходами запобігання злочинам проти моральності є сукупність економічних, політичних, організаційних, інформаційних та інших заходів, які забезпечують розвиток суспільства, обмеження криміногенно-небезпечного антагонізму у суспільстві, зміцнення економіки, нейтралізацію чинників виникнення криміногенних середовищ у суспільстві.

До загально-соціальних заходів соціально-економічного характеру можна віднести:

- відновлення виробництва та стимулювання економічного зростання, - утілення в життя заходів, направлених на утворення, збереження, зміцнення такого соціального інституту як сім'я, - проведення ефективних заходів зі зниження безробіття та створення нових робочих місць.

До загально-соціальних заходів політико-правового характеру слід віднести:

- зміцнення демократичних інститутів управління державою, - забезпечення верховенства права і закону в усіх сферах суспільного життя; - активізацію становлення інститутів громадянського суспільства (із обов'язковим залученням до цих процесів молоді та молодіжних організацій); - усунення існуючих прогалин чинного законодавства.

Серед загально-соціальних заходів морально-психологічного та культурно-виховного характеру можна назвати такі:

- реалізація ефективної державної політики у сфері освіти та виховання молоді (зокрема морально-правового виховання); - підвищення моральної свідомості громадян (особливо осіб молодіжного віку), культурного рівня населення як запоруки дотримання моральних принципів та норм; - запровадження інститутів соціального контролю ЗМІ та ін.

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам проти моральності – це є комплекс науково-обґрунтованих, практично-необхідних і реально-здійснюваних заходів, які спрямовані на унеможливлення потенційних посягань на моральність на всіх стадіях їх формування.

Серед найбільш ефективними спеціально-кримінологічних заходів, які спрямовані на запобігання злочинам проти моральності, можна назвати:

- розробка та впровадження виховних програм; - забезпечення належної охорони та благоустрою місць поховань; - налагодження ефективної взаємодії співробітників Національної поліції з населенням, медичними установами, ветеринарними лікарями; - проведення роз'яснювальної роботи в школах і навчальних закладах серед неповнолітніх та осіб молодіжного віку щодо важливості тих чи інших об'єктів археологічної й культурної спадщини, їх значення для збереження історії та культури рідного краю й держави; - співпраця підрозділів кіберполіції з правоохоронними структурами інших країн; - підтримання авторитету релігійних норм і формування в громадян шанобливого ставлення до них; - чітка правова регламентація дій з продукцією еротичного змісту, забезпечення установ, що здійснюють мистецтвознавчі експертизи, необхідними методичними рекомендаціями; - боротьба з контрафактною продукцією; - припинення розповсюдження порнографічних матеріалів та предметів; - вжиття заходів щодо запобігання статевій

деморалізації й підвищенню сексуальної культури населення; - недопущення пропаганди жорстокості й насильства в засобах масової інформації та мережі Інтернет тощо.

Джерела та література

1. Асейкін Р.В. Посвягання на об'єкти культурної спадщини: кримінологічна характеристика та запобігання: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.08 / Асейкін Роман Володимирович; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
2. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / В.В. Голіна– Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.
3. Гусарова М.В. Незаконный оборот порнографических материалов или предметов: уголовно-правовые и криминологические аспекты: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.08 / М.В. Гусарова; Нижегородская академия МВД России. – Казань, 2010. – 23 с.
4. Зелинский А.Ф. Криминология: курс лекций / А.Ф. Зелинский. – Х., 1996. – 260 с.
5. Криминология: учебник / под ред. В.М. Кудрявцева и В.Е. Эминова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2010. – 800 с.
6. Литвак О. Загальнотеоретичні підвалини спеціально-кримінологічного запобігання злочинності // Право України. – 2001. – №5. – С.97-102.
7. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV // Офіційний вісник України від 29.03.2006. – 2006. – № 11. – Ст. 692.
8. Сердюк П.П. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. – О., 2005. – 21с.
9. Шалагин А.Е. Преступления против общественной нравственности: уголовно-правовой и криминологический анализ: монография. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 256 с.

Хомич Д. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений против нравственности. Стаття посвящена теоретическим аспектам определения сущности преступлений против нравственности и их предупреждению. Законодательное признание преступлений против нравственности и установление за них уголовной ответственности вполне оправдывается ключевыми принципами криминализации. Определено, что преступления против нравственности имеют средний уровень латентности. Социальными мерами предупреждения преступлений против нравственности являются совокупность экономических, политических, организационных, информационных и других мероприятий, обеспечивающих развитие общества, ограничения криминогенно-опасного антагонизма в обществе, укрепление экономики, нейтрализацию факторов возникновения криминогенных групп в обществе. Специально-криминологическое предупреждение преступлений против нравственности – это комплекс научно-обоснованных, практически-необходимых и реально-осуществляемых мероприятий, направленных на предупреждение потенциальных посягательств на нравственность на всех стадиях их формирования.

Ключевые слова: нравственность, преступление, противодействие, специальные меры предупреждения преступлений, профилактика.

Khomych D. Criminological Characteristics and Preventive Measures of Crimes Against Morality. The article is devoted to the theoretical aspects of determining the nature of offenses against morality and preventing them. Legislative recognition of crimes against morality and establishing criminal responsibility for them is justified by the key principles of criminalization. It was determined that crimes against morality have average level of latency. In the focus of attention are social measures aimed at preventing crimes against morality, which are a set of economic, political, organizational, informational and other measures to ensure development of a society, restricting crime-dangerous antagonism in the society, strengthening the economy, neutralization of the factors which promote the occurrence of criminogenic groups in society. Specific criminological prevention of crimes against morality can be defined as a complex of evidence-based, practical, necessary and actually-implemented measures aimed at preventing potential attacks on morality at all stages of their formation.

Key words: morality, crime, counteraction, special crime prevention measures, prevention.